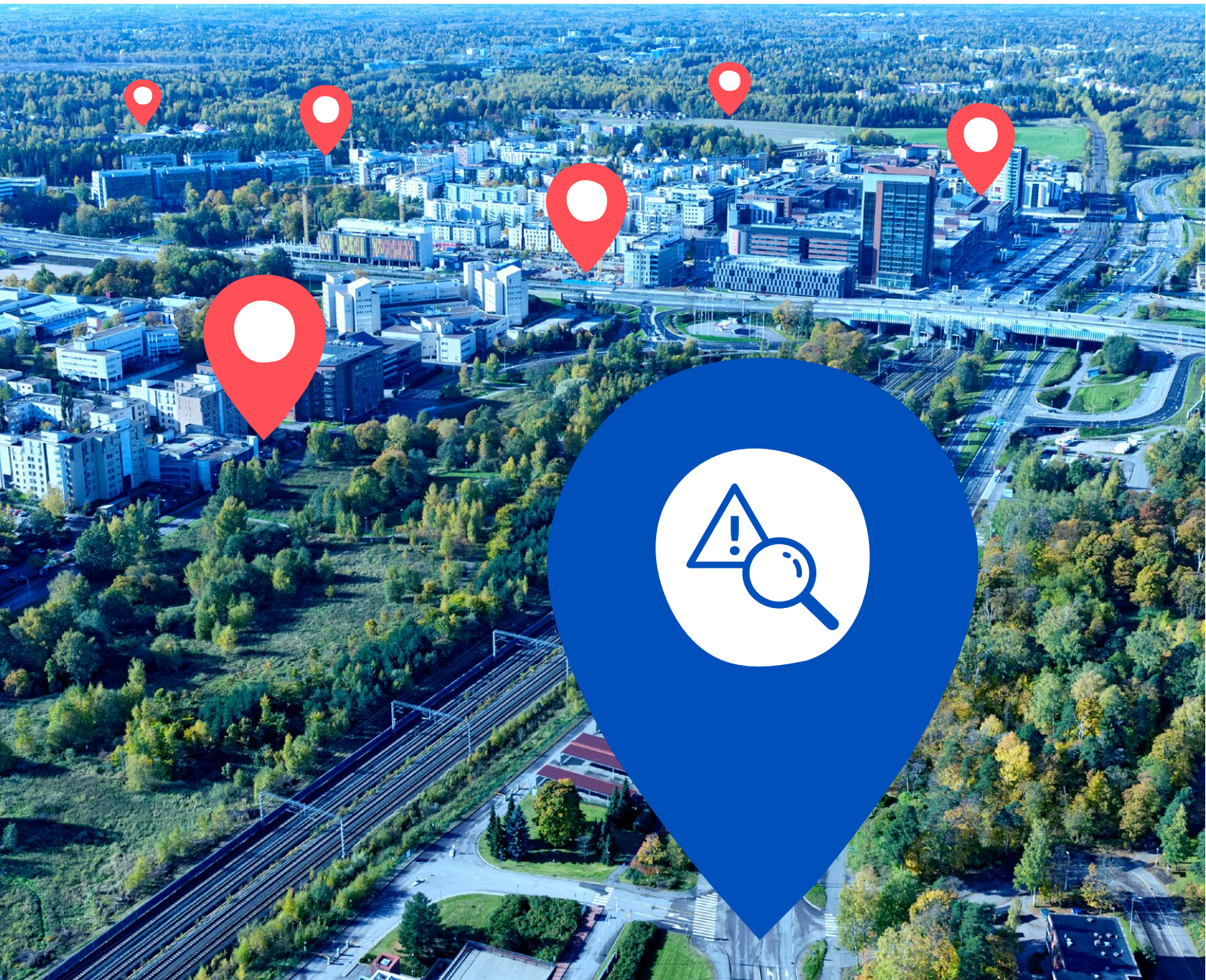

Terveydensuojelulain mukaisen toiminnan omavalvonta

**Espoon seudun
ympäristöterveys
Pääperiaatteet
ja ohje 2021**

Sisällys

1. Johdanto.....	3
2. Omavalvontasuunnitelma.....	3
3. Kenen tulee tehdä omavalvontaa:.....	3
4. Terveystensuojeluviranomainen valvoo omavalvonnan toteutumista	4
5. Omavalvonnan sisältö	4
Esimerkkejä omavalvonnan aihealueista:	5
Omavalvonnan dokumentaatio.....	6
6. Esimerkkejä omavalvonnassa huomioitavista asioista	6
Talous- ja käyttövesi sekä muut vesijärjestelmät.....	6
Sisäilma ja ilmanvaihto	7
Jätehuolto ja jätevedet	7
Ympäristön vaikutus erityisesti herkille väestö ja riskiryhmille.....	8
Yleinen sauna.....	8
Päiväkotit.....	8
Liikuntatilat.....	9
Majoitushuoneistot	9
Kauneushoitola.....	9

1. Johdanto

Terveydensuojelulaki (763/1994) velvoittaa toiminnanharjoittajan omavalvontaan. Toiminnanharjoittajan tulee tunnistaa toimintansa terveyshaittaa aiheuttavat riskitekijät, koska riskien tunnistamisella on ennaltaehkäisevä vaikutus terveyshaittojen syntymiseen. Toiminnanharjoittajalta edellytetään säännöllistä omavalvontaa ja toimintatapoja terveystieteen hallitsemiseksi.

2. Omavalvontasuunnitelma

Toiminnanharjoittajan on suositeltavaa laatia kirjallinen omavalvontasuunnitelma, jotta se on kaikkien luettavissa, käytettävissä ja hyödynnettävissä toiminnan ylläpitämisessä sekä kehittämisessä. Omavalvontasuunnitelman tarkoitus on ennen kaikkea hyödyttää toiminnanharjoittajaa toiminnan järjestämisessä ja olosuhteiden laadun ylläpidossa. Kirjallinen omavalvontasuunnitelma on hyvä työkalu esimerkiksi henkilökunnan perehdyttämisessä ja toiminnan kehittämisessä.

Toiminnanharjoittajalla on velvollisuus:

1. Tunnistaa toimintaan liittyvät riskit
2. Seurata niihin vaikuttavia tekijöitä
3. Estää terveyshaittojen syntyminen

3. Kenen tulee tehdä omavalvontaa:

- päiväkodit, kerhot, sisäleikkipaikat ja nuorisotilat
- koulut ja oppilaitokset
- sosiaalihuollon toimintayksiköt
- vastaanottokeskukset
- kauneushoitolat ja muu ihon käsittely
- tatuointi- ja lävistysliikkeet
- solariumliikkeet
- kampaamot
- majoitusliikkeet
- liikuntatilat ja kuntosalit
- yleiset saunat
- uimahallit ja muut yleiset uima-allastilat
- uimarannat
- kokoontumishuoneistot / lasten ja nuorten kohteet

4. Terveydensuojeluviranomainen valvoo omavalvonnan toteutumista

Terveydensuojeluviranomainen valvoo ilmoitusvelvollisten toimintojen terveydellisiin olosuhteisiin vaikuttavia tekijöitä. Viranomainen arvioi omavalvonnan toimivuutta ja miten toiminnanharjoittaja täyttää huolehtimisvelvollisuutensa. Valvonnan tarkoituksena on selvittää, aiheutuuko toiminnasta terveyshaittaa tai esiintyykö kohteessa sellaisia tekijöitä tai olosuhteita, joiden takia terveyshaittaa voi syntyä. Tällaisia tekijöitä ovat mm. ilmanvaihto, lämpöolot, melu, pintamateriaalit, WC-tilojen riittävyys ja kunto sekä siivousvälineiden säilytys- ja huoltotilat. Tilojen ja niiden ominaisuuksien riittävyys ja soveltuvuus riippuvat muun muassa huoneistossa oleskelevien henkilöiden määrästä.

Toiminnanharjoittajaa voidaan pyytää esittämään, miten toimintaan vaikuttavat riskit on tunnistettu, miten niiden vakavuus on arvioitu ja mitä riskien hallintakeinoja toiminnanharjoittaja on ottanut käyttöönsä, ja kuinka terveyshaitat estetään mahdollisuuksien mukaan. Tätä tarkoitusta varten toiminnanharjoittajan on hyvä laatia omavalvontasuunnitelma. Omavalvontasuunnitelman suositellaan mielellään olevan kirjallinen, vaikka terveydensuojelulaki ei sitä suoraan velvoita kirjallisena tekemään. Omavalvontaan terveydensuojelulaki kuitenkin velvoittaa, ja monissa tapauksissa kirjalliseen muotoon laaditusta omavalvontasuunnitelmasta on hyötyä. Kirjallisen omavalvontasuunnitelman avulla on helppo osoittaa terveydensuojeluviranomaiselle omavalvonnalta vaadittuja asioita.

- Toimivaan omavalvontaan kuuluu oman toiminnan ja siihen liittyvien riskien jatkuva arvioiminen
- Espoon seudun ympäristöterveys suosittelee kirjallisen omavalvontasuunnitelman laatimista
- Omavalvontasuunnitelman muoto on vapaa
- Asiakirjat ja toimintatavat tulee pitää ajan tasalla

5. Omavalvonnan sisältö

Omavalvontasuunnitelmassa kuvataan kohteen toiminta sekä toiminnan riskitekijät ja niiden ennaltaehkäisy. Oleellista on tunnistaa juuri oman toiminnan riskit. Seuraavassa on annettu esimerkkejä asioista, joita omavalvonta voi sisältää. Kohteesta riippuen kaikkia seuraavia kohtia ei omavalvonnassa tarvitse välttämättä käsitellä, mutta vastaavasti kohteesta riippuen voi omavalvonnassa olla tarpeen käsitellä myös tästä ohjeistuksesta puuttuvia asioita.

Esimerkkejä omavalvonnan aihealueista:

Toiminta

- Toiminnan kuvaus ja tilat
 - » Tiloissa tarjottava toiminta/palvelu
 - » Toiminta-ajat
 - » Henkilömäärät
 - » WC- ja vesipisteiden määrät
 - » Siivous- ja pyykinhuolto
 - » Toiminnassa käytettävät laitteet
 - » Työvälineiden sterilointi
 - » Työvälineiden ja pintojen desinfiointi
- Tilojen terveydelliset olosuhteet
 - » Fysikaaliset: ilmanvaihto, lämpö- olot, melu, valaistus
 - » Kemialliset ja biologiset: rakenteiden ja toiminnan aiheuttamat kemialliset vaikutukset sisäilmaan, sisäilman hiukkasmaiset ja mikrobiperäiset epäpuhtaudet

Toiminnan riskitekijät

- Sijainti ja ympäristö
- Toiminnot, joihin sisältyy terveystoiminta
- Herkät väestö- ja riskiryhmät
- Toiminnassa ja tiloissa tapahtuvat muutokset
- Huoneiston korjaustarpeet
- Pintojen ja tilojen helposti puhtaana pidettävyys
- Haittaeläimet

Riskitekijöiden ennaltaehkäisy

- Ajantasainen selvitys rakennuksen kunnosta
- Ajantasaista käyttäjäkyselyä (mahdolliset sisäilmakyselyt)
- Toiminta ja tilojen riittävyys sekä soveltuvuus toimintaan nähden
- Henkilökunnan perehdytys ja ajantasaisten työ- ja toimintaohjeiden
- Asiakkaiden ohjeistus
- Sidosryhmien välinen yhteistyö ja viestintä
- Tilojen ylläpito, seuranta ja dokumentointi
 - » *Tilojen siisteys, järjestys ja hygieenisuus*: siivoussuunnitelma ja toteutumisen seuranta
 - » *Huoltosuunnitelmat kiinteistöön ja teknisiin laitteisiin liittyen*: ilmanvaihtolaiteiden nuohous ja puhdistus, tilojen korjaukset, toiminnassa käytettävien laitteiden toimivuuden seuranta
- Sisäilmaongelmissa toimiminen ja milloin on syytä epäillä sisäilmaongelmaa
- Epidemioihin ja muihin häiriötilanteisiin varautuminen
- Haittaeläinten torjunta

Omavalvonnan dokumentaatio

Omavalvontaan kuuluu seurantakirjanpidon lisäksi myös terveydellisiin olosuhteisiin liittyvien ilmoitusten ja toimenpiteiden kirjaaminen sekä dokumentoinnin säilyttäminen. Kirjaaminen on myös omavalvonnan kehittämisen edellytys. Esimerkiksi sisäilmaongelmissa sisäilmaan liittyvä ilmoitus ja sen perusteella tehtävä vian korjaaminen sekä rakennuksen käyttäjille tiedottaminen korjauksen jälkeen tulee olla todennettavissa. Asiakirjat tulee tarvittaessa voida esittää terveydensuojeluviranomaiselle.

6. Esimerkkejä omavalvonnassa huomioitavista asioista

Tähän ohjeeseen on koottu joihinkin toimintoihin liittyviä esimerkkierikoja sekä yleisesti esimerkiksi talousveteen ja sisäilmaan liittyviä riskejä. Jokainen toiminta ja kohde on kuitenkin erilainen, joten toiminnanharjoittajan tulee miettiä juuri omaan toimintaansa ja omaan kohteeseensa liittyvät riskit ja niiden hallinta.

Talous- ja käyttövesi sekä muut vesijärjestelmät

Talousveteen liittyen kohteessa kannattaa huomioida talousveden laatuun ja lämpötilaan liittyvät asiat. Talousveden tulee olla hajutonta, mautonta ja lähes väritöntä.

Toiminnanharjoittajan vastuulla on vedenlaadun ja lämpötilojen havainnointi, joita olisi hyvä seurata mittauksin osana omavalvontaa. Mahdollisista poikkeamista tulee ilmoittaa isännöitsijälle sekä tarvittaessa vesilaitokseen ja terveydensuojeluviranomaiselle.

Vesijärjestelmien lämpötiloja tulee seurata, koska vesijärjestelmissä voi kasvaa taudinaiheuttajamikrobeja, kuten legionellabakteereita. Ne pystyvät lisääntymään +20–45 °C vedessä. Lämpimän käyttöveden lämpötilan tulisi olla uudistuotannossa ja korjausrakennetuissa kiinteistöissä vähintään +55°C ja vanhoissa kiinteistöissä vähintään +50°C. Kylmän veden lämpötilan tulisi olla alle +20°C legionellabakteerien kasvumahdollisuuksien heikentämiseksi.

Vähällä käytöllä tai välillä kokonaan pois käytöstä olevat vesijärjestelmät ovat mahdollisia legionellan kasvupaikkoja. Veden juoksuttaminen on tärkeää, kun vesi on seissyt useita tunteja tai päiviä vesijohdossa.

Vesijärjestelmiä, joissa legionellabakteerit voivat kasvaa ovat muun muassa:

- talousvesijärjestelmät
- lämpimän veden käyttöjärjestelmät
- porealtaat ja poreammeet
- jätevesijärjestelmät

Sisäilma ja ilmanvaihto

Sisäilman laatuun vaikuttavat monet tekijät, kuten esimerkiksi sisäilmassa esiintyvät pölyt, hiukkaset, kemialliset epäpuhtaudet, mikrobit ja kaasut. Kaasuista esimerkiksi radon on Espoon, Kirkkonummen ja Kauniaisten alueella asia, joka tulee ottaa huomioon ja tarvittaessa mitata sisäilman radonpitoisuus.

Voit parantaa sisäilman laatua seuraavilla teoilla:

- huolehdi riittävästä ilmanvaihdosta
- huolehdi sopivasta lämpötilasta
- siivoa säännöllisesti
- siivouksen laatuun tulee kiinnittää huomiota
- toiminnan järjestämisessä tulee huomioida tilojen riittävyys ja, että tiloja käytetään suunnitellulla tavalla
- omavalvonnassa kannattaa kiinnittää huomiota ilmanvaihtolaitteistojen puhdistukseen ja huoltoon liittyviin asioihin

Sisäilmahaittaa voi epäillä, mikäli rakennuksessa esiintyy esimerkiksi seuraavan kaltaisia epäkohtia:

- epämiellyttävä/häiritsevä haju
- tunkkainen ilma
- liian alhainen lämpötila tai veto
- liian korkea lämpötila
- näkyvä home tai kosteusvauriojälki
- riittämätön ilmanvaihto
- oireilu, joka helpottuu tai katoaa muualla oleskeltaessa (esimerkiksi hengitystieoireet, silmien ja ihon ärsytys, päänsärky, väsymys).

Sisäilmaongelmaa epäiltäessä kannattaa ensimmäisenä olla yhteydessä kiinteistön omistajaan tai ylläpidosta vastaavaan tahoon (yleensä isännöitsijä).

Jätehuolto ja jätevedet

Jätehuolto on toiminnasta riippumatta järjestettävä niin, ettei jätteistä aiheudu terveyshaittaa jätehuollon missään vaiheessa. Jätehuollolla tarkoitetaan jätteiden säilyttämistä, keräämistä, kuljettamista, käsittelyä ja hyödyntämistä. Huomiota tulee kiinnittää mm. jäteastioiden sijoittamiseen ja hoitamiseen niin, ettei niistä aiheudu hajua tai muuta terveyshaittaa. Myös haittaeläinten pääsy jäteastioihin on estettävä. On hyvä huolehtia siitä, että jäteastiat ovat ehjät ja kannelliset ja että tyhjennys tapahtuu riittävän usein niin, että kannet saadaan aina kiinni. Joissakin kohteissa tulee myös huomioida tartuntavaaralliset jätteet, kuten viiltävät ja pistävät jätteet, jotka on kerättävä ja säilytettävä varoitusmerkinnöillä varustettuihin astioihin ja toimitettava asianmukaiseen hävitykseen.

Kohteessa tulee myös olla toimiva ja asianmukainen jätevesijärjestelmä. Viemärit puhdistus- ja muine laitteineen on suunniteltava, sijoitettava, rakennettava ja kunnossapidettävä niin, ettei jätevesistä aiheudu terveyshaittaa.

Jätevedet on myös käsiteltävä niin, etteivät ne aiheuta talousveden, yleiseen käyttöön tarkoitetun uimarannan veden tai maaperän terveydellisen laadun huonontumista.

Ympäristön vaikutus erityisesti herkille väestö ja riskiryhmille

Lapset, vanhukset sekä sydän- ja hengityselinsairauksia sairastavat henkilöt ovat herkimpiä liikenteen melulle ja päästöille. Vanhusten hoitolaitoksissa ja lasten yksiköissä tulee riskinarvioinnissa huomioida lähialueen liikennemäärät. Lisäksi tulee huomioida, että kaikki tilojen käyttäjät eivät välttämättä osaa kertoa olosuhteisiin liittyvistä epäkohdista, jolloin toiminnanharjoittajan rooli terveyshaittojen tunnistajana ja ehkäisijänä korostuu entisestään.

Yleinen sauna

Yleisessä saunassa terveyshaittaa aiheuttavat tekijät voivat liittyä kosteuteen, saunan siivoukseen sekä asiakkaiden toimintaan. Toiminnan harjoittajan tulee miettiä, miten kosteuden aiheuttamia riskejä voidaan ehkäistä rakenteissa, laitteissa tai niiden pinnoilla.

Menetelmiä kosteuden hallintaan:

- ilmanvaihto
- saunan kuivatus käytön jälkeen
- sopivat pintamateriaalit

Siivouksessa tulee noudattaa siivousohjetta sekä valita oikeat pesuaineet oikeisiin kohteisiin. Lauteiden tulee olla kulutusta kestävästä materiaalista ja helposti puhtaana pidettäviä.

Asiakkaille on hyvä antaa ohjeita saunan käyttöön liittyen, esimerkiksi peseytymiskehoitus ennen saunaan menoa ja mihin likaiset pyyhkeet jätetään. Puhtaiden ja likaisten pyykkien säilytys tulee järjestää niin, ettei sekaantumisen vaaraa ole.

Päiväkoti

Päiväkodeissa tulisi varautua epidemioihin sekä huolehtia hygieniasta ja puhtaanapitoon liittyvistä asioista. Omavalvonnassa kannattaa kiinnittää huomiota tilojen ja pintojen puhtaana pidettävyyteen, lelujen ja vuodevaatteiden vaihto- ja pesuväliin. Päiväkodin pihalla olisi hyvä olla varjopaikkoja kuumuuden välttämiseksi. Päiväkodeissa tulee olla yksi wc-istuin ja käsienpesuallas jokaista alkavaa kymmentä lasta kohti. Lisäksi päiväkotihuoneistoon tulee varata työsuojeluviranomaisten ohjeiden mukaisesti henkilöstötilat, mm. wc-, peseytymis-, pukeutumis- ja taukotila sekä pukukaapit.

Liikuntatilat

Liikuntatiloissa tulee huolehtia ilmanvaihdon riittävydestä. Puutteellisen ilmanvaihdon voi huomata esimerkiksi hajuista ja sisäilman korkeasta lämpötilasta.

Omavalvonnassa tulisi miettiä:

- onko ilmanvaihto mitoitettu oikein
- onko ilmanvaihto tehostettavissa tarpeen mukaan
- pääseekö lämpötila nousemaan esimerkiksi kesähelteillä liian korkeaksi
- miten toimitaan, jos ilmanvaihto ei ole riittävä tai lämpötila nousee liian korkeaksi
- välineiden, laitteiden ja tilojen siivouksen tulee olla suunnitelmallista
- siivousvälineiden tulee olla puhtaita ja niille tulee olla asianmukainen säilytyspaikka
- voiko toiminnasta aiheutua meluhaittaa lähiasuntoihin tai muihin oleskelutiloihin
- kuinka erityisryhmät huomioidaan

Majoitushuoneistot

Majoitushuoneistoissa mahdollisesti terveyshaittaa aiheuttavia riskejä ovat esimerkiksi ympäristö, tilojen riittävyys sekä asianmukaisuus, sisäilmastoon liittyvät tekijät, käymälöiden riittävyys, liinavaatehuolto sekä talousveden laatu. Liinavaatteiden oikeaoppisella säilyttämisellä, käytämisellä ja pesemisellä voidaan ehkäistä mm. haittaeläimistä tai pölystä aiheutuvia terveyshaittoja. Liinavaatteisiin liittyen lisäriskiä tuovat asiakkaiden henkilökohtaiset liinavaatteet, joten jos majoitusliike sallii omien liinavaatteiden käyttämisen, kannattaa asia huomioida omavalvonnassa.

Yksi mahdollinen terveysriski voi olla luteiden esiintyminen. Omavalvonnassa voi miettiä kuinka varautua luteisiin, miten ne tunnistetaan ja olla toimintasuunnitelma valmiina, jos ludehavainto tehdään (esim. asiakkaan ohjeistus, miten itse toimitaan, tuholaiistorjunnan yhteystiedot).

Kauneushoitola

Kauneushoitoloissa harjoitetaan ihon käsittelyä, mihin liittyy taudinaiheuttajien tartuntariski. Ihon käsittelyyn liittyviä taudinaiheuttajia ovat virukset, bakteerit ja sienet. Veriteitse tarttuvia tauteja aiheuttavia viruksia ovat mm. hepatiittivirukset sekä HIV. Myös bakteerit kuten esim. stafylokokit ja streptokokit saattavat aiheuttaa erilaisia rikkoutuneen ihon infektioita. Infektioriskin aiheuttajana voi olla kontaminoituneet toimenpidevälineet, epähygieeniset työtavat tai toimenpidetilat.

Omavalvonnassa olisi hyvä kiinnittää huomiota:

- välineiden huoltoon
 - » sterilointi
 - » työvälineiden pudistus ja desinfiointi
- työtapoihin
 - » tartuntatautien leviämisen riskiä voi pienentää käyttämällä suusuojaa
 - » kertakäyttöiset työvälineet
 - » työasun vaihtaminen päivittäin
- työtilojen puhdistamiseen
 - » pinnat tulee olla helposti puhtaana pidettävät
- ilmanvaihdon riittävyyteen
 - » hajujen ja pölyjen leviämiseksi olisi hyvä käyttää kohdepoistoa